

ПРОФ. П. КОВАЛІВ

НАГОЛОС

В

УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ
МОВІ

Нью-Йорк

1952

201.17

ПРОФ. П. КОВАЛІВ

НАГОЛОС

В

УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Посібник для учнів, студентів, педагогів, письменників,
поетів, промовців, проповідників, священнослужителів,
дикторів (спікерів), декляматорів, акторів, співаків
і всіх, хто вивчає живе слово і розмовляє рідною мовою.

П Е Р Е Д М О В А

Наголос в українській літературній мові — це одна з найскладніших проблем українського мовознавства. Річ у тім, що український наголос — наголос рухомий, не сталий; важко встановити якісь сталі закони, вивести суворі правила для практичного вжитку.

А тимчасом наше життя настирливо вимагає хоч мінімальних норм наголошування слів, хоч би деяких загальних вказівок щодо наголосу в різних частинах мови. Ця невеличка праця, що ми її випускаємо в світ, може хоч трохи стане в пригоді і покищо деякою мірою заступить собою ті більші й глибші праці з ділянки українського наголосу, що на них чекає наше громадянство. Через обмежений розмір праці не можна було обняти більшу кількість слів української літературної мови. Тут подано тільки більш характеристичні для української літературної мови слова, щоб їх покласифікувати за принципом типовості й більшої чи меншої послідовності наголосу. Ми свідомо обминули ті групи слів, що не мають послідовності в наголошуванні, бо інакше довелось би стати на шлях словникового викладу матеріялу. Перелічувати слова лише за абеткою — то справа словника.

Для праці частково використано матеріял з книги О. Синявського „Норми української літературної мови” (Львів, 1941) та дещо з граматики О. Панейка (Авгсбург, 1950 року). Крім того, основний матеріял для дослідження взято з словника Б. Грінченка (ДВУ, 1925 року) в зіставленні з правописними словниками Голоскевича (Київ, 1929 року) і Орла (Авгсбург, 1946 року) та з правописним словником, виданим у Львові в 1941 році, а також із словником УАН, 1948 року.

З огляду на практичне призначення книжки — матеріял переважно подаємо описово, без заглиблення в детальні пояснення.

А в т о р

ВСТУПНІ УВАГИ

Питання єдності наголосу таке ж важливе, як і питання єдності української літературної мови. На жаль, ми не можемо визначити загальних правил наголосу, бо український наголос не сталий, як це ми бачимо в деяких інших мовах, де наголос більше сталий. Наприклад, у французькій мові — на останньому, в польській — на передостанньому складі. В українській мові різні слова в різних формах можуть мати наголос на різних складах: і на останньому (школярі), і на передостанньому (продава́ли), і на третьому від кінця (непроданий), і на першому складі (уче́нь, ла́стівка) та ін. Навіть ті самі слова можуть мати подвійний наголос: му́зика — музі́ка, до́лішний — долі́шний, о́цтовий — оцто́вий та ін.

Крім того, в щоденній мові часто трапляються слова з неправильним наголосом під впливом інших мов з іншою системою наголосу. В таких випадках тільки словник може роз'яснити правильність наголосу того чи іншого слова. Наведемо кілька таких прикладів: адво́кат (а не: адво́кат), ба́тько (а не: батько́), ба́тьківщина (а не: батьківщи́на), ді́ло (а не: діло́), ко́нцерт (а не: ко́нцерт), люди́на (а не: люди́на), пи́сьме́нство (а не: пи́сьменствó), Польща́ (а не: Польщá), свобóда (а не: свободá), секрét (а не: сэкрет), секретáр (як і: чоботáр, плугатáр та ін., а не: секретар), таблиця́ (а не: та́блиця), у́ряд (а не: уряд), та́бори (множ., а не: табóри) та ін.

Разом з тим українська літературна мова має багато таких слів, де наголос сталий або, принаймні, з певною тенденцією до того. Якщо не можна говорити про сталість наголосу в усіх словах, разом взятих, то в окремих рядах слів цю сталість можна вже спостерігати. Більші групи слів клясифікуємо за частинами мови, менші — за наростками, приростками і словозмінами.

I. НАГОЛОС В ІМЕННИКАХ

§ 1. Наголос у наростках

Досить послідовно наголос падає на наростки в іменниках з такими наростками:

ай (яй): борода́й, гульта́й. До них близькі значенням слова з наростком **ань**: голова́нь, здорова́нь, черева́нь, пуза́нь та ін.

ак (як): співа́к, хода́к, письма́к, біда́к, бідня́к, худя́к, ліва́к, дива́к...; сто́як, дзюба́к, різа́к, клепа́к, літа́к...; во́як, поля́к, подо́ляк, волиня́к, гуцуля́к...; лоша́к, тетерва́к, їжа́к...; вишня́к, сливня́к, сосня́к, дубня́к, березня́к...; сліпа́к, боля́к, чиря́к, пістря́к...; парубча́к, дубча́к...; дряпа́к, лежа́к, верхня́к...;

ака (яка): руба́ка, писа́ка, коня́ка, брехуня́ка, бариля́ка, во́яка, позива́ка. З цим же значенням і з наростком **яга**: — добра́га, блудя́га...

алья, аль, аня, ань: пра́ля, шва́ля, кова́ль, скрипа́ль, довга́ль, вуса́нь, горба́нь, криса́ня (капелюх), лиса́ня, біла́ня (корова)...

ан (ян): буя́н, мовча́н, грубія́н, стуса́н, прочуха́н, біла́н...

ар (яр): байка́р, біля́р, бляха́р, вівча́р, кобза́р, штука́р, дзвона́р, тесля́р, чобота́р, плуга́р і плугата́р, газетя́р, карта́р, молоча́р, секрета́р...

ася, ась, уся, усь, уня, унь, уньо: Парася́, Юрася́, Катру́ся, Петру́сь, діду́сь, маму́ня, тату́нь, тату́ньо, брату́ньо...

аха (яха), омаха: сірома́ха, грудома́ха, костюма́ха, черепа́ха...

ач (яч): виклада́ч, втіка́ч, гляда́ч, слуха́ч, шука́ч, дія́ч, спожива́ч, помага́ч... Але залежно від приростка наголос переміщується на корінь: нагля́дач, догля́дач, а також в словах: підспі́вувач, відвіду́вач...

ба, оба: боротьба́, лічба́, молотьба́, журба́, ганьба́, сівба́, стріля́ба, гуля́ба, хвальба́, чиньба́, хвороба́, шаноба́, жалоба́...

ва: мишва́, мужва́, дідова́, жінва́, братва́...

во: шитво́, питво́, їство́, житво́...

енко (єнко), (переважно в прізвищах): Лисе́нко, Стеце́нко, Грице́нко, Ковале́нко, Тимоше́нко, Іване́нко, Мартине́нко, Степане́нко, Токаре́нко, Шульже́нко, Бондаре́нко... — Але наголос падає на корінь у прізвищах з наростком **ченко**: — Семє́нченко, Васи́льченко, Кири́льченко, Дани́льченко, Ле́вченко, Ю́рченко, Ма́льченко, Па́нченко, Коро́вченко...

еня: кошеня́, козеня́, левеня́, цуценя́, гусеня́, каченя́...

изна: бабізна́, дідизна́, братовізна́, даровізна́, матерізна́, а також: білізна́...

івник: вартівни́к, городівни́к, рахівни́к, чарівни́к...

ільник: волочільник, городільник, кладільник, золільник...

илно: грабілно, заступільно, ціпільно, лопатільно...

ина: бобіна, вівсіна, вербіна, зерніна, цибуліна, цегліна, частіна, третіна, четвертіна, п'ятина, десятина; людіна, деревіна, зеленіна, свиніна, дерніна, дитіна... Але також на закінченні: височіна, широчіна, глибиніна, давніна, старовіна, одніна і множиніна (грам.), далечіна, дешевіна, гущина, трясовіна...

иння: бобовіння, баговіння, бурячіння, гарбузіння, жабуріння, картопління, маковіння, цибуління, гороховіння, квасоління, лушпіння...

иня: бойкіня, (чоловік — бойко), грекіня, німкіня (і німкєня)...

иця: гірчіця, вовчіця, перепелиця, черніця, молодіця...

ир: багатір, костір, проводір, пухір (і пухір), лускір (риба), бобір (риба), бригадір, командір...

ист, иста, іст: бандурист (і бандуриста), цимбаліст (і цимбаліста), україніст, боротьбіст, колоніст, соліст...

изм, ізм: бюрократизм, баптизм, українізм, націоналізм, ідеалізм...

івна (на означення дочки): бондарівна, шевцівна, Гливенківна, попівна...

ій: бабій, крутій, стогній, плаксій, вертій, водій, возій, носій, палій, колій...; мишій, деревій, рижій, гусій...

ник, ниця: провідник, скарбник, гірник, візник...; квітник, сінник, дровник...; попільниця, скарбниця, мазниця, мідниця, пивниця, спідниця...

ництво: бджільництво, гірництво, словництво, рільництво, але: безбожництво, заступництво, намісництво, городництво, та ін. Тут наголос на корені як і: безбожник, заступник...

ня (на означення інтенсивності дії): колотня, брязкотня, гульня, гуркотня, метушня... Але з іншим значенням: стаїня, ковбасня, лазня та ін.

овець: урядовець, угодовець, Мордовець...

ок: гвіздок, гайок, стрібок, кілок, молоток, садок...

ота: (в збірн. значенні): жінота, голота, дрібнота, свинота, —також і з іншим значенням: гидота, нудота, турбота, темнота, дрімота...; але: глухота, самота...

ук (юк), чук: селюк, берестюк, маслюк, Бобрук, Данилюк, Федорук, писарчук, ковальчук, кримчук, кравчук...

уля: дівуля, товстуля, козуля, сивуля...

ун: брехун, балакун, бігун, їздун, шептун, літун, щебетун, двигун...

унок (юнок): рахунок, вербунок, гатунок, малюнок, дарунок і подарунок, спробунок, поцілунок, пакунок, стосунок...

ух (юх): кожух, змерзлюх, смітлюх...

уха: брехуха, цокотуха, реготуха, хитруха, золотуха, свекруха...

юга: катюга, злодюга, волоцюга, п'яніюга...

юка: багнюка, каменюка, шаблюка, скаженюка...

яга: добря́га, блудя́га, паня́га...

янин: громадя́нин, кия́нин, края́нин, львов'я́нин...

янка (анка): діля́нка, паня́нка, городя́нка, масля́нка, бля́шанка...

Ми навели приклади з тими наростками, де наголос або завжди падає на наросток, або переважно — на наросток. Щодо іменників з деякими іншими наростками, то в них наголос буває на наростках непослідовно, тому й перелічування їх уважаємо тут зайвим: це справа словника.

§ 2. Наголос в іменниках на -ння, -ття

Найбільше труднощів щодо наголосу маємо в віддієслівних іменниках середнього роду на **ння**, **ття**. Тому ми спинимось на них окремо і докладніше розглянемо всі можливі типи наголосу.

Будучи дієслівного походження, ці іменники в одних випадках зберігають той самий дієслівний наголос, в інших випадках наголос переміщується. В зв'язку з цим можна говорити про два основні типи наголосу: а) слова з нерухомим наголосом, б) слова з рухомим наголосом.

А. Слова з нерухомим наголосом

1. Найбільше поширені в українській літературній мові слова з наголошеним наростком **ання** (**яння**), що походять від дієслів з наголошеним наростком **ати** (**яти**): бажання (а не: ба́жання), брата́ння, бурча́ння, вгина́ння, вдиха́ння і видиха́ння (повітря), велича́ння, вжива́ння, вибіга́ння, вивча́ння, випина́ння, виклада́ння, викрада́ння, викрива́ння, вилива́ння, вимива́ння, виника́ння, вирива́ння, висиса́ння, висиха́ння, витрача́ння, витяга́ння, вицвіта́ння, відніма́ння, влива́ння, водопоста́чення, вставля́ння, втира́ння, втруча́ння, втяга́ння, до́бання, додава́ння, дотика́ння, е́днання, за́вдання (а не: за́вдан-ня), за́гина́ння, за́гриба́ння, за́зіха́ння, зали́чення, за́мерза́ння, зби́рання, зво́ліка́ння, зга́сання, зма́гання (а не: зма́ган-ня), зроста́ння, ко́вта́ння, колиса́ння, кривля́ння, лежа́ння, мовча́ння, навіва́ння, навча́ння, на́грива́ння, на́зріва́ння, на́ріка́ння (а не: на́рікання), на́кладання, на́тягання, на́роста́ння, на́слання, на́стання, недо́дання, о́брання, опові́дання, пере́жива́ння (а не: пере́живання), підко́рвання, повста́ння, порі́вняння, проя́влення (фотогр.), приє́днання, розпі́кання, розти́нання, скла́дання, прийма́ння, умо́вляння та ін.

2. Досить поширені також слова з наголошеним наростком **ування** (**ювання**), що походять від дієслів з наростком — **увати** (**ювати**). Наголос падає на середній голосний наростка: вербува́ння, відбува́ння, відрахува́ння, візува́ння, воскува́ння, бетонува́ння, бинтува́ння, бракува́ння, глузува́ння, голосува́ння, гримува́ння, дарува́ння, датува́ння, деклямува́ння, друкува́ння, дублюва́ння, зами́лування (від: зами́лува́тися), засто́сування (а не: засто́сування, див. нижче), і́гнорува́ння, ліку-

ва́ння, малюва́ння, межува́ння, місцеперебува́ння, надрукува́ння, нарахува́ння, плянува́ння, пограбува́ння, підпорядкува́ння, спілкува́ння, спростува́ння, турбува́ння, устаткува́ння, фальцюва́ння, харчува́ння, хвилюва́ння, чергува́ння, шанува́ння та ін. (Див. § 15).

У в а г а. — З цими словами не треба зміщувати слів з дієприкметниковим наростком **овання**: будувати — будува́ння, але: будований — будова́ння. Наросток **ування** (**ювання**) переважно має значення процесу, тоді як наросток **овання** має значення наслідку або матеріялу. Напр.: малюва́ння (процес, дія) і мальова́ння (малюнок), рештува́ння (дія) і решто́вання (приладдя, щоб стояти при будуванні будівлі), мурува́ння (дія) і му́рвання (мур, вже вимуроване) і т. д. Сюди ж належить і слово „угрупо́вання”, тобто група людей (від: угрупований).

3. Слова з наростком **овування** походять від недоконаних дієслів з наростком **овувати**. Наголос падає на початковий голосний наростка: вигодо́вування, випро́бовування, завойо́вування, засто́совування, пристосто́вування, спросто́вування та ін. Сюди ж належать слова з тим же наростком із значенням фігуральності: витаньо́вування, вимальо́вування та ін.

У в а г а. — Не треба зміщувати наголосових норм типу: устаткува́ння і устатко́вування, умеблюва́ння і умеблю́вування, спростува́ння і спросто́вування та ін. Це форми різного творення і різного значення. Перші творяться від доконаних дієслів (устаткува́ти, умеблюва́ти, спростува́ти), другі — від недоконаних дієслів (устатко́вувати, умеблю́вувати, спросто́вувати). Цей самий відтінок значення зберігається і в відповідних іменниках.

4. В українській мові поширені слова також з ненаголошеним наростком **ування** (**ювання**). Наголос падає на корені: вива́рювання, виві́рювання, вига́дування, вигу́кування, виджу́вання, вико́нування, вико́чування, вилóвлювання, випа́лювання, випа́рювання, випі́тування, випро́щування, вирівнюва́ння, вирóщування, вислóвлювання, вислу́хування, висміюва́ння, витримува́ння, виу́чування, ви́чікування, впи́сування, дослі́джування, дотримува́ння, дощу́кування, заві́дування, заха́ращування, захво́рювання, кома́ндування, надолу́жування, не́хтування, оспі́вування, розрі́зування, ув'язува́ння та ін.

5. Рідше трапляються слова з наголошеним наростком **іння**, що вживаються переважно із значенням процесу: володи́ння, гної́ння, гуді́ння, кипі́ння, миготі́ння, розумі́ння, скаже́ння, терпі́ння, тяжі́ння та ін.

6. Досить часто і послідовно вживаються слова з ненаголошеним наростком **ення** (**єння**), що походять від дієслів з ненаголошеним наростком **ити** (**їти**) через чергування **и** з **е**, **ї** з **є**. Наприклад: вивчи́ти—вивче́ння, вигої́ти—ви́госє́ння. Наголос падає на корені або на приросткові: ванта́ження, ви́лучення, вия́влення, вия́снення, відмо́влення, відокре́млення, завору́шення, закріпа́чення, закру́глення, заперече́ння, заува́ження, замо́влення, зме́нення, зна́чення (і ви́значення),

крохмáлення, мiмрeння, напру́ження, обвинувáчення, озбрóєння, обмéження, обурeння, оздорóвлення, ознайóмлення, очiщення, поздорóвлення, поневóлення, твéрдження, пробáчення (i вiбáчення) та iн.

7. Послiдовно вживаються слова з наголошеним наростком **iння**, що походять вiд дiєслiв з наголошеним наростком **ити** через чергування и з i: ворожiння, воскресiння (вiд: воскресiти), голiння, голосiння, дробiння, значiння (вiд: значити, робити знаки), творiння, трусiння, тужiння, ходiння та iн.

У в а г а : — Треба вiдрiзнити значення i наголосову норму в словах: воскресiння i воскресeння. Перше твориться вiд перехiдного дiєслова „воскресити” (звiдси: воскресiння Лазаря), друге — вiд неперехiдного дiєслова „воскреснути” (Воскресeння Христове) подiбно до перехiдного „воздвигнути” (Воздвiження Чесного Хреста). Цi слова мають доконане значення. Недоконане значення мають слова: воскресáти — (звiдси: воскресáння когось; порiвн. у Номиса, стор. 291, ч. 44: „Чорна корова людей коле, а бiла воскресáє”), воскресáти (звiдси: воскресáння — сам воскресáє).

Б. Слова з рухомим наголосом

В словах з рухомим наголосом цей останнiй при змiнi слова досить послiдовно перемiщується то з наростка на корeнь, то з приростка на наросток, то з закiнчення на наросток, то з корення на закiнчення. Ця послiдовнiсть виявляється в певних групах слiв.

1. Слова з ненаголошеним наростком **ення** (**єння**), що походять вiд дiєслiв з наголошеними наростками **ити**, **їти** (**їти**). Наголос з наростка перемiщується на корiнь: вiдновлення (вiд: вiдновiти), вiддáлення, вiддiлення, вiдобра́ження, дослiдження, збúдження, вiдрóдження, захо́плення, вра́ження, дiлення, довер́шення, угно́блення, призначeння, схвáлення, звiльнення, переключeння, повтóрення, твóрення, збагáчення (вiд: збагатiти i збагатiти), спрóщення та iн.

У в а г а : — Вiд деяких дiєслiв з наростками **ити** (докон.) i **ати** (**яти**) (недокон.) творяться iменники з рiзним наголосом. В iменниках вiд доконаних дiєслiв наголос перемiщується з наростка на попереднiй склад, в iменниках вiд недоконаних дiєслiв наголос не перемiщується: вiддалiти — вiддáлення i вiддалáти — вiддалáння, вiдобразiти — вiдобра́ження i вiдображáти — вiдображáння, призначiти — призначeння i призначáти — призначáння, переключiти — переключeння i переключáти — переключáння та iн.

2. Слова з ненаголошеним наростком **ання**, що походять вiд дiєслiв з наголошеним наростком **ати**. Наголос з наростка перемiщується на корiнь: роз'еднáти — роз'еднáння, об'еднáти — об'еднáння, зобов'язáти — зобов'язáння. Але таких слiв дуже мало.

3. Слова з приростком **ви**, що в вiдповiдних дiєсловах стоiть пiд наголосом. В iменниках наголос перемiщується на **а**: вi-

гнати — вигнанн^я, відати — виданн^я, візнати — визнанн^я, виконати — виконанн^я (так само: невиконанн^я), виховати — вихованн^я та ін.

4. Слова на ння, ття з наголосом на закінченні. Вони творяться від дієслів з наголосом на початковому складі: знати — знанн^я і знатт^я), прати — пранн^я, спати — спанн^я, ткати — тканн^я, дбати — дбанн^я..., а також: бути — бутт^я (і похідні: відбутт^я, набутт^я, забутт^я, здобутт^я та ін.), біти — битт^я, взути — взутт^я, закрити — закритт^я (інші похідні: відкритт^я, накритт^я, покритт^я, перекритт^я та ін.), жити — житт^я (і похідні: прожитт^я, надужитт^я, спожитт^я та ін.), терти — терт^я, чути — чутт^я (і похідні: почутт^я, передчутт^я), шити — шитт^я (і похідні: пошитт^я, вишитт^я) та ін.

§ 3. Наголос у приростках

В українській літературній мові дуже часто в приросткованих словах наголос переміщується на приростки. Подамо такі найбільш уживані слова, де наголос падає на приростки.

1. В іменниках чоловічого роду: безлад (але: безладд^я), вібій (але: виббіна), вимолот, відгомін, дбговір, дбмір, допис, допит, допуст, дбслід, дбступ, заговір, заїзд, заклик, заколот, закут, запал, запит, засів, затиск, захід, намір, натиск, натовп, нелад, нелюб, нелюд, несмак, нехрист, бгріх, бгляд, бстрах, бтвір, прїлад, прїпис, прбдаж, прбшарок, устрій, утиск...

Часто в іменниках з наростками ок, ень: випадок, дбсвідок, загвїздок, загорток, залишок, затишок, наросток, напямок, перегорок, підсвинок, прїросток, прблісок, рбзвиток...; забережень, заморозень, намордень, наростень, перевертень, прїкорень, прїсмоктень, прблівень...

Двоскладові іменники чоловічого роду з приростком роз переважно мають наголос на приросткові: рбзбїг, рбзвїй, рбзділ, рбзсвіт, рбзсип, рбзслїд, рбзстрїл, рбзсуд, рбзтин, рбзтрус, рбзмір, рбзпад, рбзпач, рбзпал, рбзпис, рбзпуск, рбзріст, рбзруж, рбздрїб, рбздум, рбзквіт, рбзкїд, рбзклад, рбзмах, рбзмїн, рбзтяг, рбзбрат, рбзчин, рбзшир, рбзціп та ін. Тільки невелика кількість слів має наголос на корені: рбзбїй, рбзбїр, рбз'їзд, рбзкбл, рбзрїв, рбзрїз, рбзрїд та ін. А в деяких словах такого типу маємо навіть подвійний наголос: рбзвїд, рбзплїд тощо. — (Див. § 24).

В словах із складеними приростками, де першою частиною є приросток не, наголос падає звичайно на другу частину: недббиток, недбгризок, недббїдок, недбкурак, недблїток, недбробок, недбуздок, недбук, недбслух...

2. Досить послїдовно наголос падає на приростки в словах жіночого роду на а, надто, коли перед закінченням є група приголосних: вїбїйна (полотно), вїгадка, дбмїшка, зав'язка, загадка, загадочка, записка, закуська, затїрка, зачіпка, зачіска, заціпка, наїкїдка, наїгїнка, наїчинка, насїпка, перекуска, пбвістка, пбкришка, пбмїлка, пбступка, прбрізка, прбтинка, рбзписка...

Також в іменниках жіночого роду на приголосний: на-волоч, негідь, неміч, несить, нечисть, нехить, здобич, посуш, потерть, покидь, сүтінь, ұв'язь, ұчасть...

§ 4. Наголос у відмінюванні іменників

У відмінюванні іменників наголос часто переміщується на закінчення, але це переміщення буває непослідовне, через те немає можливості встановити правило для всіх іменників. — Лише деякі групи цю послідовність зберігають, і то більш або менш. Кожний рід має свої особливості наголосу, тому краще буде розбити всі іменники за родом на три групи: чоловічого, жіночого й середнього роду.

1. В іменниках чоловічого роду наголос дуже непослідовний. Деяку послідовність можна встановити тільки для невеликих груп слів.

а) Насамперед треба виділити деякі односкладові слова. В багатьох з них наголос у відмінюванні переміщується на закінчення. Причём, в одній групі слів наголос переміщується в однині і множині, в другій — тільки в множині.

А. Наголос переміщується в обох числах

бич — бича́...	бичі́ — бичі́в...
борт — борта́	борти́ — борті́в...
верх — верха́...	верхи́ — верхі́в...
вуж — вужа́...	вужі́ — вужі́в...
гриб — гриба́...	грибі́ — грибі́в...
дяк — дяка́...	дяки́ — дякі́в...
жук — жука́...	жуки́ — жуки́в...
квач — квача́...	квачі́ — квачі́в...
кий — кия́...	киї́ — киї́в...
кіт — котá...	коти́ — коті́в...
міст — моста́...	мости́ — мості́в...
стіл — стола́	столи́ — столі́в...
стовп — стовпа́...	стовпи́ — стовпі́в...
сук — сукá...	сукі́ — сукі́в...

До цієї ж групи можна залічити і деякі двоскладові і навіть трискладові слова з наголошеними наростками **ок**, **ець**. Через випадання голосних в наростках при відмінюванні наголос переміщується на закінчення:

біло́к — білка́...	білки́ — білки́в...
гачо́к — гачка́...	гачки́ — гачки́в...
гайо́к — гайка́...	гайки́ — гайки́в...
гвіздóк — гвіздка́...	гвіздки́ — гвіздки́в...
гудо́к — гудка́...	гудки́ — гудки́в...
горбо́к — горбка́...	горбки́ — горбки́в...
віне́ць — вінця́...	вінці́ — вінці́в...
замо́к — замка́...	замки́ — замки́в...

кийо́к — кийка́...	кийкі́ — кийкі́в...
садо́к — садка́...	садки́ — садкі́в...
стрибо́к — стрибка́...	стрибки́ — стрибкі́в...
шмато́к — шматка́...	шматкі́ — шматкі́в...
голосо́к — голоска́...	голоскі́ — голоскі́в...
колосо́к — колоска́...	колоскі́ — колоскі́в...
молото́к — молотка́...	молоткі́ — молоткі́в...
порошо́к — порошка́...	порошки́ — порошки́в...

Б. Наголос переміщується тільки в множині

бас — ба́са...	баси́ — басі́в...
біб — бо́бу...	боби́ — бобі́в...
біг — бі́гу...	біги́ — бігі́в...
бо́рг — бо́ргу...	борги́ — боргі́в...
брат — бра́та...	брати́ — браті́в...
вал — ва́ла...	вали́ — валі́в...
вовк — во́вка...	вовки́ — вовкі́в...
гай — га́ю...	гаї́ — гаї́в...
грунт — гру́нту...	грунти́ — грунти́в...
дім — до́му...	домі́ — домі́в...
дуб — ду́ба...	дуби́ — дубі́в...
зад — за́ду...	зadı́ — заdı́в...
кат — ка́та...	кати́ — кати́в...
ліс — лі́са...	ліси́ — лісі́в...
лоб — ло́ба...	лоби́ — лобі́в...
муж — му́жа...	мужі́ — мужі́в...
низ — ни́зу...	низи́ — низі́в...
пан — па́на...	пані́ — пані́в...
рік — ро́ку...	роки́ — рокі́в...
ряд — ря́ду...	ряди́ — ряді́в...
сад — са́ду...	сади́ — саді́в...
тин — ти́ну...	тини́ — тині́в...
ха́рч — ха́рчу...	харчі́ — харчі́в...

б) В двоскладових словах найчастіше наголос переміщується на кінець тільки в множині; в однині він залишається незмінний:

ба́тько — ба́тька...	батькі́ — батькі́в...
бе́рег — бе́рега...	береги́ — берегі́в...
бо́ндар — бо́ндаря...	бондарі́ — бондарі́в...
вече́р — вече́ра...	вечори́ — вечорі́в...
го́луб — го́луба...	голуби́ — голубі́в...
го́лос — го́лоса...	голоси́ — голосі́в...
лі́кар — лі́каря...	лікарі́ — лікарі́в...
ма́йстер — ма́йстра...	майстри́ — майстри́в...
со́кіл — со́кола...	соколи́ — соколі́в...

В окремії групі слів, переважно з наголошеними наростками **ач, ак, ар, яр**, наголос переміщується на закінчення в однині і множині:

дука́ч — дукача́...	дукачі́ — дукачі́в...
копа́ч — копча́...	копачі́ — копачі́в...
кула́к — кулака́...	кулакí — кулакíв...
ора́ч — орача́	орачі́ — орачі́в...
співа́к — співака́...	співакі́ — співакі́в...
слима́к — слимака́...	слимакі́ — слимакі́в...
ганча́р — ганчаря́...	ганчарі́ — ганчарі́в...
тесля́р — тесляра́	теслярі́ — теслярі́в...
цегля́р — цегляра́...	цеглярі́ — цеглярі́в...
школя́р — школяра́...	школярі́ — школярі́в...

Рідше в двоскладових словах наголос буває нерухомий як в однині, так і в множині, переважно в словах із здрібнілим наростком *ик* та з ненаголошеними наростками *ень*, *ець*:

бра́нець — бра́нця...	бра́нці — бра́нців...
го́рбик — го́рбика...	го́рбики — го́рбиків...
ду́рень — ду́рня...	ду́рні — ду́рнів...
кра́сень — кра́сня...	кра́сні — кра́снів...
но́сик — но́сика...	но́сики — но́сиків...

Також в словах ненаросткованих:

а́ркуш — а́ркуша...	а́ркуші — а́ркуші́в...
байра́к — байра́ка...	байра́ки — байра́ків...
ві́гін — ві́гону...	ві́гони — ві́гонів...
ву́лик — ву́лика...	ву́лики — ву́ликів...
горо́д — горо́ду...	горо́ди — горо́дів...
наро́д — наро́ду...	наро́ди — наро́дів...
о́рган — о́ргану...	о́ргани — о́рганів...
орга́н — орга́на...	орга́ни — орга́нів (муз.)
папі́р — папе́ра...	папе́ри — папе́рів... (докум.)
пала́ц — пала́ца...	пала́ци — пала́ців...
сувій́ — сувóю...	суво́ї — суво́їв...
това́р — това́ру...	това́ри — това́рів...
убі́й — убóю...	убо́ї — убóїв...

в) В трискладових словах і більше немає тенденції до переміщення наголосу на закінчення, надто коли в однині він падає на середній склад:

буді́нок — буді́нку...	буді́нки — буді́нків...
горо́дець — горо́дця...	горо́дці — горо́дців...
запоро́жець — запо́рбжця...	запо́рбжці — запо́рбжців...
злочі́нець — злочі́нця...	злочі́нці — злочі́нців...
перемо́жець — перемо́жця...	перемо́жці — перемо́жців...
реда́ктор — реда́ктора...	реда́ктори — реда́кторів...
руко́пис — руко́пису...	руко́писи — руко́писів...

Особливо затримується переміщення наголосу в словах з наголошеними приростками:

відгомін — відгону... закуток — закутка... наголос — наголосу... недбиток — недбитка... підсвинок — підсвинка... прóлісок — прóліска... при́горок — при́горка...	відгомони — відгомонів... закутки — закутків... наголоси — наголосів... недбитки — недбитків... підсвинки — підсвинків... прóліски — прóлісків... при́горки — при́горків...
--	---

Тільки в окремих неприросткованих словах наголос у множині переміщується на закінчення:

очерёт — очерету... товариш — товариша... учитель — учителя...	очереті — очеретів... товариші — товаришів... учителі — учителів...
--	---

В деяких словах з наголосом на кінці слова при відмінюванні наголос переміщується на закінчення в однині і множині:

багатір — багати́ря... проводір — проводиря́... робітнік — робітника... секретар — секретаря́... солов'ї́ — солов'я́... чоботар — чоботаря́...	багатирі́ — багати́рів... проводирі́ — проводирі́в... робітниківі́ — робітниківі́в... секретарі́ — секретарі́в... солов'ї́ — солов'ї́в... чоботарі́ — чоботарі́в...
---	--

У в а г а : В деяких двоскладових і трискладових словах приросткованих тільки в називному відмінку однини наголос падає на приросток, а в інших відмінках однини і множини — на корінь: добір — добору... добори — доборів; договір — договору... договори — договорів...

2. В іменниках жіночого роду на **а, я** наголос не сталий, але в окремих групах слів можна спостерігати деяку послідовність в розміщенні наголосу.

а) Так, в іменниках з наголосом на основі при відмінюванні наголос не переміщується ні в однині, ні в множині, якщо основа закінчується не групою приголосних:

гру́ша — гру́ші... годи́на — годи́ни... зозу́ля — зозу́лі... ку́ля — ку́лі... коша́ра — коша́ри... ла́ва — ла́ви... моги́ла — моги́ли... ни́ва — ни́ви... плóща — плóщі... поса́да — поса́ди... роди́на — роди́ни... стодóла — стодóли... хма́ра — хма́ри... я́блу́ня — я́блу́ні...	гру́ші... гру́шам... годи́ни... годи́нам... зозу́лі... зозу́лям... ку́лі... ку́лям... коша́ри... коша́рам... ла́ви... ла́вам... моги́ли... моги́лам... ни́ви... ни́вам... плóщі... плóщам... поса́ди... поса́дам... роди́ни... роди́нам... стодóли... стодóлам... хма́ри... хма́рам... я́блу́ні... я́блу́ням...
--	--

б) В іменниках з наголосом на закінченні при відмінюванні наголос переміщується на перший склад — у множині в усіх відмінках, в однині — тільки в знахідному відмінку:

бородá — бородí — бóроду...	бóроди... бóродам...
боронá — боронí — бóрону...	бóрони... бóронам...
головá — головí — гóлову...	гóлови... гóловам...
земля́ — землі́ — зéмлю...	зéмлі... зéмлям...
зимá — зимí — зíму...	зíми... зíмам...
сторонá — сторонí — стóрону...	стóрони... стóронам...

Але й тут немає послідовности:

ногá — ногí — нóгу...	нóги... ногáм...
рукá — рукí — рúку...	рúки... рукáм...
сестра́ — сестри́ — сестру́...	сéстри... сéстрам...
сім'я́ — сім'ї́ — сім'ю...	сім'ї... сім'ям...
стаття́ — статті́ — статтю́...	статті... стаття́м...
стіна́ — стіни́ — стіну́...	стіни... стіна́м...
суддя́ — судді́ — суддю́...	сúдді... сúддя́м...

в) В іменниках з групою приголосних перед закінченням у множині наголос переміщується з кореня або приростка на закінчення або кінцевий склад:

гілка... гілкі́ — гілók — гілка́м...
говірка... говірки́ — говіро́к — говірка́м...
го́лка... голкі́ — голók — голка́м...
за́писка... запискі́ — записо́к — записка́м...
зірка... зіркі́ — зіро́к — зірка́м...
кни́жка... книжки́ — книжо́к — книжка́м...
ла́стівка... ластівкі́ — ластіво́к — ластівка́м...
молі́тва... молитві́ — молито́в — молитва́м...
пі́сня... пісні́ — пісе́нь — пісня́м...
сте́жка... стежки́ — стежо́к — стежка́м...
сторі́нка... сторінкі́ — сторіно́к — сторінка́м...
ха́тка... хаткі́ — хато́к — хатка́м...
учі́телька... учителькі́ — учительо́к—учителька́м...

Але бувають і винятки — наголос не переміщується:
ви́шня... ви́шни — ви́шень (і више́нь) — ви́шням...
на́зва... на́зви — на́зов — на́звам...

Надто в здрібнілих іменниках:

ру́чка... ручкі́ — рúчок — рúчка́м...
(але: ручки́ — ручо́к — ручка́м — ручка́ми, до
писання)

ні́жка... ніжки́ — ніжо́к — ніжка́м...
кі́зка... кізки́ — кізо́к — кізка́м...
ми́шка... мишки́ — мишо́к — мишка́м...

3. В іменниках середнього роду наголос досить змінний, і дуже важко встановити якийсь більші групи слів з послідовним

вживанням наголосу. Можемо говорити тільки про менші групи.

а) Двоскладові іменники середнього роду на -о, -е мають неоднаковий наголос в однині і множині: одні мають в однині наголос на початку слова, а в множині — на кінці (море — моря́), інші, навпаки, в однині мають наголос на кінці, а в множині — на початку (гільце́ — гільця́).

А. Наголос на початку слів в однині

діло — діла...	діла́... діла́м...
ма́сло — ма́сла...	масла́... масла́м...
мо́ре — мо́ря...	моря́... моря́м...
па́смо — па́сма...	пасма́... пасма́м...

Сюди ж належать деякі іменники з подвоєним приголосним на я:

збіжжя... збіжжю...	збіжжя́... збіжжя́м...
зілля... зілляю...	зілля́... зілля́м...

Б. Наголос на кінці слів в однині

вікно́ — вікна́...	вікна — вікон — вікнам...
весло́ — весла́...	веса́ — весел — веслам...
кубло́ — кубла́...	ку́бла — ку́бел — ку́блам...
майно́ — майна́...	ма́йна — ма́єн — ма́йнам...
рядно́ — рядна́...	ря́дна — ря́ден — ря́днам...
стебло́ — стебла́...	сте́бла — сте́бел — сте́блам...
число́ — числа́...	чи́сла — чи́сел — чи́слам...

б) В трискладових і багатоскладових словах в однині наголос падає на перший або останній склад, а в множині — на середній:

де́рево — де́рева...	дерéва — дерéв — дерéвам...
джерело́ — джерела́...	джерéла — джерéл — джерéлам...
долото́ — долота́...	долóта — долóт — долóтам...
ко́лесо — ко́леса...	колéса — колéс — колéсам...
о́зеро — о́зера...	озéра — озéр — озéрам...
полотно́ — полотна́...	полóтна — полóтен — полóтнам...

Існує група слів, що мають наголос в однині на тому ж самому (середньому) складі, що й у множині. Інакше кажучи, в усіх формах наголос однаковий:

веретéно — веретéна...	веретéна — веретéн...
ко́ліно — ко́ліна...	колі́на — колі́н...
мистéцтво — мистéцтва...	мистéцтва — мистéцтв...
мистéчко — мистéчка...	мистéчка — мистéчок...
намі́сто — намі́ста...	намі́ста — намі́ст...
горня́тко — горня́тка...	горня́тка — горня́ток...
дитя́тко — дитя́тка...	дитя́тка — дитя́ток...
письме́нство-письме́нства...	письме́нства — письме́нств...

§ 5. Наголос в іменниках з числівниками

Іменник з числівниками **два, три, чотири** має форму називного відмінка множини, але з наголосом родового однини:

син — сіна... два сіни (але: мої сині)
ніж — ножа... три ножі
верба — верби... дві верби (але: ростуть верби)
учитель — учителя... два учителі (але: мої учителі)
долота — долота... три долота (але: лежать долота)
яйце — яйця... чотири яйця (але: гусячі яйця)

При числівниках **п'ять, шість... десять...** іменники чоловічого й середнього роду приймають наголос родового відмінка множини:

п'ять столів, — шість вікон, — сім ліжок.

Деякі іменники жіночого роду з однаковим наголосом в однині і множині так само приймають наголос родового відмінка множини:

п'ять колід, — шість сторін, — сім пісень.

Ті ж іменники жіночого роду, що мають неоднаковий наголос в однині і множині, при числівниках приймають наголос однини:

кнїжка — кнїжкі... п'ять кнїжок
ластівка — ластівкі... шість ластівок
хатка — хаткі... сім хаток.

§ 6. Наголос у складених іменниках

Наголос у складених словах переважно падає на сполучний голосний: автобус, автограф, гуртожиток, добробут, машиніс, термометр, життєпис, рокіс, чорнозем, правопис, скоріс, сіножать, світогляд та ін.

Якщо друга частина складеного слова має більше складів, то наголос падає на перший склад другої частини: чорно́кий, чорнобривий, чорносотенний, біографія та ін.

Якщо одна з частин складеного іменника дієслівного походження, то наголос падає на дієслівну частину слова: водотеча, лицемір, книгозбірня, мореплавець, вітролом, грошоліб, макогін, первотвір, голодрінець, паливода, покотіполе, вернігора, загатівода, словотворення та ін.

II. НАГОЛОС У ЗАЙМЕННИКАХ

§ 7. Наголос у двоскладових і трискладових формах займенників

1. В двоскладових формах займенників наголос падає на другий склад:

менé, тебé, себé; мені, тобі, собі;
вонó, вонá, воні; йому́, ї́;
могó, твогó, свогó; мої́й, твої́й, свої́й;

мої, твої, свої; моїх, твоїх, своїх; моїм, твоїм, своїм;
тогó, цьогó; томú, цьомú; когó, чогó; комú, чомú;
чиє, чия, чиї, чиїх; увесь, уся, усé, усі, усіх, усім;
ніхтó, ніщó; нікім, нічим;

Виняток становлять форми орудного відмінка множини, де наголос падає на першій склад: **на́ми, ва́ми, ті́ми, ці́ми** німи.

2. В трискладових формах займенників наголос падає на середній склад:

моє́ї, твоє́ї, своє́ї; моєю́, твоєю́, своєю́;
моє́му, твоє́му, своє́му; мої́ми, твої́ми, свої́ми;
тіє́ї, ціє́ї; тією́, цією́; чийо́го, чие́ї;
чиє́му, чиєю́, чиї́ми; усьо́го, усьо́му; всіє́ї, всією́ (і усіє́ї, усією́).

ніко́го, нічо́го; ніко́му, нічо́му.

Виняток становить форма орудного відмінка множини з наголосом на кінці: усіма́ (як: двома́) та форми з наголосом на початку слова: **на́шого, ва́шого; на́шої, ва́шої; на́шому, ва́шому; на́шими, ва́шими.**

§ 8. Окремі особливості наголосу в займенниках

Крім цього загального правила, займенники мають ще такі окремі особливості наголосу:

1. В деяких перелічених вище двоскладових формах займенників під впливом прийменників **з, до, на, за, перед, у, коло, від** та ін. наголос з кінця переміщується на початок: — **мене́** — від **ме́не**, **тебе́** — від **те́бе**, **себе́** — коло **се́бе**, **його́** — за **ньо́го**, **тогó** — за **то́го**, **чогó** — з **чо́го**, **комú** — на **ко́му**, **чомú** — на **чо́му**, **всьогó** — до **всьо́го** **цьогó** — коло **цьо́го** тощо.

2. Наголос переміщується також на початок у заперечних займенниках **ніхто, ніщо**, залежно від зміни значення цих займенників. Тобто всі непрямі відмінки можуть мати подвійний наголос в зв'язку з подвійним значенням: **нікого́** — **ніко́го**, **нікому́** — **ніко́му**, **ні на кого́** — **ні на ко́го**, **ніким** — **нікі́м**, **ні з ким** — **ні з кі́м**, **ні на кому́** — **ні на ко́му**; **нічого́** — **нічо́го**, **нічому́** — **нічо́му**, **ні на що́** — **ні на щó**, **нічим** — **нічі́м**, **ні з чим** — **ні з чі́м**, **ні на чому́** — **ні на чо́му**.

Праві форми мають загальне значення, ліві (з наголосом на **ні**) — конкретне, означаючи те саме, що „нема кого або чо-го”, „нема кому або чому”, „нема на кого послатися” (ні на кого). Порівн.: „Нікому хустя випрати, голівоньку змити” — (М. Коцюбинський) — нема кому. „Нікому не хотілося це робити” — зовсім не хотілося.

3. Неозначені займенники мають наголос на частках **аби, де, небудь, будь**:

аби́хто, аби́кого, аби́кому, аби́ким, аби́ з ким, аби́ на кому;
аби́що, аби́чого, аби́чому, аби́чим, аби́ з чим, аби́ на чому;
аби́який, аби́якого, аби́ з яким;
аби́чий, аби́чийого, аби́чиєму, аби́ з чи́м;

дехто, дéhoго, дéкому, дé з ким;
дéщо, дéчого, дéчому, дé з чим;
дéякий, дéякого, дéяким; дéкотрий, дéкотрого, дéкотрому;
дéчий, дéчия, дéчие, дéчийого, дéчисі;
хтонéбудь, когонéбудь, комунéбудь, з кимнéбудь;
щонéбудь, чогонéбудь, чомунéбудь, з чимнéбудь;
щобúдь, чоґобúдь, чимбúдь, на чомубúдь;
Але: будь-хтó, будь-коґó, будь-комú, будь з ким.

III. НАГОЛОС У ПРИКМЕТНИКАХ

§ 9. Наголос у наростках

Більше послідовно наголос падає на такі прикметникові наростки:

авий (явий): білявий, чорнявий, русявий, молодявий, плюґавий, круглявий, смуглявий...

альний (яльний): благальний, відповідальний, катастрофальний, колоніальний, колосальний, страждальний, універсальний...

аний (яний): весняний, вовняний, цегляний, горілчаний (і горілчаний), бляшаний, повітряний...

астий (ястий): гранчастий, квітчастий, червонястий, круглястий, довґастий, попелястий, східчастий, дірчастий, сріблястий, гіллястий...

атий: горбатий, кострубатий, губатий, пелехатий, балухатий...

евий (євий): аркушевий, взуттєвий, грошевий (але: грошовий), грушевий, грудневий, дріжджевий, життєвий, жолудевий, звичаєвий, кисневий, металевий, сталевий, статевий, травневий, червневий, чуттєвий, яблуневий...

езний, елезний, енний, ецький: величезний, довжезний, довжелезний, здоровенний, страшенний, здоровецький...

енький: біленький, чорненький, гладенький, добренький...

есенький: білесенький, чистесенький, гарнесенький, малесенький...

ивний: адміністративний, агресивний, їстівний, негативний, позитивний...

истий (без приростків): багністий, барвістий, вогністий, золотистий, колосистий, пашістий, стеблестий, костистий та ін. Але з приростками: вибіістий, закóтистий, завáлистий, переки́дистий та ін.

ичний, ічний (ічний). В словах іншомовного походження: автоматічний, агрономічний, археологічний, астрономічний, геологічний, геометричний, герметічний, героїчний, гігієнічний, грамати́чний, демократи́чний, економі́чний, естеті́чний, етимологі́чний, етноґрафі́чний, ідеологі́чний, історі́чний, сатири́чний, фізі́чний, філологі́чний та ін.

ісінський: білісінський, чорнісінський, чистісінський, гарнісінський, однісінський, однаковісінський...

іпний: чорні́пий, білі́пий, милі́пий, спілі́пий, сміливі́пий...

ливий: вразлівий, глузлівий, глумлівий, грайлівий, дбайлівий, дразлівий, дрімлівий, дряпливий (кіт), клопітливий, лякливий, метушливий, хворобливий, шумливий...

овитий: гордовитий, несамовитий, слабовитий, соковитий, домовитий...

овий: безвідсотковий, безкістковий, зразковий, кольоровий, позачерговий, помилковий, медовий, терміновий...

уватий (юватий): глеюватий, піскуватий, ямкуватий, дуплуватий, гіркуватий, теплуватий та ін. Але: злодійкуватий, забудькуватий, придуркуватий...

учий (ючий): жагучий, живучий, текучий, балакучий, кусючий, тягучий...

§ 10. Наголос у приростках

Із прикметникових приростків наголошуються тільки приростки **по і про**. Ці приростки надають прикметникам значення неповної прикмети: **пóвузький, пóкороткий, пóлегкий, пóмалий, пóтовстий, пóридкуватий, пóсівий**...

§ 11. Наголос у закінченнях

Досить часто (але не послідовно) наголос у прикметниках падає на закінчення: **сухий, живий, золотий, молодий, тупий, худий, дорогий, старий, слабий, малий**... А також особливо часто з наростком **кий**: **бридкий, швидкий, верткий, бережкий, сторожкий, низький, палкий, важкий, баский, п'яний, стрімкий, шорсткий, чіткий, хиткий, тямкий, терпкий, меткий, хуткий, в'язкий, стрункий, ламкий, грузький, говіркий, в'юнкий** та ін.

В приросткованих прикметниках дієслівного походження з наростком **ний** наголос падає на закінчення: **відкладний, відсипний, забарний, забивний, захисний, запасний**... Але в приросткованих прикметниках іменникового походження наголос на корені: **безладний, бездітний, безлюдний, зарічний, забчний**, та ін.

В наросткованих прикметниках:

а) З наростком **ний** буває вагання в наголосі — то на закінченні, то на корені: **брудний, душний, парний, пам'ятний, жадний, гнівний, дійний (корова), деревний, хмурний, шкільний** та ін. Але: **базарний, бідний, буйний, важний, вінний, збрійний, півний** та ін.

б) З наростком **овий**: **польовий, родовий (належить до роду), черговий, судовий (жін.: судова справа), цвяховий, шпильковий, шрубовий (завод), цирковий, цегловий (завод), мізковий, льодовий, крижовий, крайовий, кишковий (сало), зв'язковий, дробовий, дощовий, даровий, даховий, життєвий (але: життєвий), гайовий**...

в) З наростком **аний (яний)**: **срібляний (завод, що виробляє срібло), сім'яний (завод), шкіряний (завод), крижаний, дротяний, дров'яний (склеп), земляний** та ін.

§ 12. Наголос у коренях

Наголос у коренях прикметників дуже різноманітний. Важко встановити якісь наголосові групи прикметників, бо наголос падає на різні склади. Наприклад: чорний, білий, сінний, але: зелений; довгий, але: короткий і т. д. Такого типу прикметники здебільшого в практиці не викликають сумніву щодо їх наголошування. Вони в переважній більшості мають наголос на першому складі: добрий, милий, гарний, ясний, темний, світлий, близький, важний, дальній, карний та ін., якщо вони мають односкладові корені. Але наголос може падати і на інші склади: червоний, обережний, інтересний та ін., якщо вони мають кількаскладові корені.

В практиці більше труднощів завдають нам прикметники відносні, що творяться від різних частин мови з різними наголосами. Що ми можемо сказати про ці прикметники та про їх наголос?

В багатьох відносних прикметниках наголос той самий, що й у словах, від яких вони походять: подорожній (дорога), хатний (хата), братний і братський (брат — брата), цензовий (ценз — цензу), старанний (старатись), цитринний (цитрина), людяний, людський (люди), лікарський (лікар), листопадовий (листопад), корисний і корисливий (користь), клясовий і клясний (кляса), беззахисний (захист), бездоганний (догана), батьківський (батько), адвокатський (адвокат), годинний (година), агентський (агент), авторський (автор), західний (захід), східний (схід), завчасний (час, завчасу), досвідний (досвід), городній (город), безкостий — (кості), без'язичий (язик), безпомічний (поміч), безпорадний (порада), вільний (воля), образливий (образ), нечуваний (не чути), докторський (доктор), професорський (професор), учительський (учитель) та ін.

В деяких прикметниках наголос переміщується то на попередній, то на наступний склад: цінний (ціна), зоряний (зоря), улюблений (любити), успішний (успіх), господарський (господар), заміжня (заміж) та ін.

§ 13. Наголос у присвійних прикметниках

В присвійних прикметниках і прізвищах присвійно-прикметникового походження наголос падає то на основу, то на закінчення.

1. Наголос падає переважно на основу в прикметниках і прізвищах, що походять від хресних імен чоловічого роду з тим самим наголосом: Андрій — Андріїв, Васіль — Васілів (прізвище) і Василів (прикметник), Гавріло — Гаврілів, Гнат — Гнатів, Даніло — Данілів, Диніс — Динісів, Іван — Іванів, Кирило — Кирилів, Михайло — Михайлів, Олексій — Олексіїв, Пантелеймон — Панелеймонів, Радивон — Радивонів, Сидір — Сидорів, Яків — Яковів та ін.

2. Так само наголос падає на основу в прикметниках і прізвищах, що походять від скорочених односкладових і двоскладових імен: Лесь — Лєсів, Стець — Стєців, Ясь — Ясів та ін., а також: Івась — Івасів, Михась — Михасів, Олесь — Олєсів та ін.

3. Наголос падає на закінчення в прикметниках і прізвищах, що походять від назв професій з наголосом на кінці: — бляхár — бляхарів, ганчár — ганчарів, каменяр — каменярів, кова́ль — ковалів (прикметник) і Ковалів (прізви.), краве́ць — кравців (прикм.) і Кравців (прізви.), колі́й — коліїв, купе́ць — купців, палі́й — паліїв, швець — шевців та ін.

4. Так само наголос падає на закінчення в прикметниках і прізвищах, що походять від хресних імен чоловічого роду з закінченням на -о або -а під наголосом: Васько́ — Васьків, Кузьма́ — Кузьмів, Лавро́ — Лаврів, Марко́ — Марків, Петруньо́ — Петрунів, Стецько́ — Стецьків, Петро́ — Петрів, Яцько́ — Яцьків та ін.

§ 14. Наголос у складених прикметниках

В складених прикметниках наголос падає на основу другої частини: багатолістий, білобородий, першорядний, життєздатний, круторогий, жовтозелений, жовтоблакитний, міжнародний (народ, народний), правописний, малосвідомий (свідомість, свідомий), короткошерстий, загальноосвітній (освіта), багатомільйонний (і мільйонівий) та ін.

IV. НАГОЛОС У ДІСЛОВАХ

§ 15. Наголос у наростках

Наголос падає на такі дієслівні наростки:

ати (яти): бажáти, бурчáти, величáти, єднáти, гадáти, ковтáти, колисáти, лежáти, мовчáти, рівняти, слáти та ін. Цей наросток відіграє велику роль в творенні нових недоконаних дієслівних форм від доконаних приросткованих, тому він найчастіше виступає в приросткованих дієсловах: вживáти, вбїгáти, виволікáти, вимивáти, вкривáти, висихáти, відчувáти, витягáти, вставляти, втирáти, загрібáти, замерзáти, згасáти, зростáти, навчáти, нагрівáти, назрівáти, накладáти, оповідáти, розпікáти, складáти, сприймáти, умовляти та ін.

ити, їти (їти): варіти, говоріти, годіти, годітися (але префіксоване: згодитись), годіти (комусь), голосіти, гоніти, гордітись, городіти, гостіти, гостріти, губіти, давіти, дешевіти, дивітися, діліти довершіти, докінчіти, долучіти, заслоніти, зміцнити, купіти, лічіти, ловіти, моліти, золотіти, паліти, справдіти (і справдити), творіти, учіти, хваліти та ін.; глядіти, гноїти, гомоніти, гудіти, дзвеніти, міліти та ін.

У в а г а. — В деяких дієсловах переважно від іменних основ наголос падає на попередній перед наростком склад: го-

лубити, гóрбитись, запідóзрити (підóзра), мiслити, мóвити, мозóлити, мóрщити, спотвóрити та ін.

онути: грюкону́ти, гукону́ти, махону́ти, плигону́ти, сіпону́ти, стукону́ти...

отати, отіти: гуркотáти — гуркотіти, белькотáти — белькотіти, брязкотáти — брязкотіти, свистáти — свистіти, стукотáти — стукотіти, клекотáти — клекотіти, туркотáти — туркотіти та ін.

увати (ювати). В цих наростках наголос падає тільки на середній голосній: абстрагува́ти, агітува́ти, адресува́ти, активізува́ти, анулюва́ти, апелюва́ти, асистува́ти, байдикува́ти, коштува́ти, мурува́ти, улаштува́ти, умеблюва́ти...

§ 16. Наголос у приростках

Приростки рідше бувають під наголосом, але відіграють значну роль в переміщенні наголосу на інший склад.

1. Приросток **ви** в доконаних дієсловах завжди під наголосом: ви́йти, ви́нести, ви́кинути, ви́класти, ви́мести, ви́питати, ви́сміяти, ви́пекти, ви́мочити та ін. Але в недоконаних дієсловах наголос переміщується на корінь або на наросток: викида́ти, виклада́ти, виміта́ти, випіка́ти, вихо́дити, вино́сити, випітува́ти, висміюва́ти, вимóчувати та ін.

2. З переміщенням наголосу часто зв'язана зміна значення дієслова: ви́ходити — вихо́дити, ви́носити — вино́сити, ви́літати — виліта́ти, ви́кидати — викида́ти, ви́міряти — виміря́ти та ін. В словах з наголошеним приростком наголос надає дієслову значення довгости дії (вихо́дити — багато ходити).

3. Під впливом деяких приростків наголос з наростків **ати, ити, іти** переміщується на корінь: носіти — принóсити, возіти — приво́зити, ходіти — вихо́дити, мовча́ти — промовча́ти, сидіти — посидіти, гоніти — зго́нити, водіти — виво́дити та ін.

4. Під впливом приростків в недоконаних дієсловах наголос переміщується на наросток **ати (яти)** навіть у тих випадках, де в неприросткованих дієсловах він падає на корінь: насипа́ти (але: сипати), виміря́ти (але: міряти), збіга́ти (але: бігати) та ін. (Див. §15).

§ 17. Наголос у закінченнях

Наголос у закінченнях при дієвідмінюванні ми розглядаємо нижче (див. §18). Тут ми спинимось тільки на тих закінченнях, що стоять поза дієвідмінюванням. В зв'язку з наголосом нашу увагу привертають дві форми дієслів: неозначена форма (інфінітив) і форма минулого часу.

1. Неозначена форма дієслів (інфінітив) щодо наголосу зв'язана з іншими формами — наростковими і приростковими. В переважній більшості наголос падає на наростки і приростки або під їх впливом переміщується на корінь (див. § 15 і 16).

Річ зрозуміла, що закінчення неозначеної форми дієслів здебільшого залишається ненаголошеним: ходіти, робіти, сидіти, писати, гадати, готувати, виконувати, приносити, запродавати та ін. Тому не дивно, що значна частина української мовної території (переважно на сході) ненаголошене кінцеве **-и** скорочує у вимові в **ь** або, вірніше, зовсім не вимовляє його: робіть, ходіть, писать, готувать, одягаться, вмиваются та ін.

Тільки невеличка група дієслів не підлягає такому скороченню завдяки тому, що наголос в інфінітиві падає на закінчення. Це безнаороткова група дієслів з основою на приголосний. Причём, приростки переважно не впливають на зміну наголосу: берегти (і похідні: уберегти, зберегти), бресті (і похідні: забресті, перебресті), везті (і похідні: повезті, завезті, привезті), весті (і похідні: навесті, довесті, звесті, перевести), гребті (і похідні: згребті, нагребті), клясті (і похідні: проклясті, накласті), лягті (і похідні: прилягті, полягті, налягті, залагті), месті (і похідні: domestikі, заместі), могті (і похідні: допомогті, перемогті, спромогтіся), несті (і похідні: принести, занести, перенести), плесті (і похідні: заплесті, переплесті, але: виплести), стерегті (і похідні: застерегті, пристрегті, перестерегті), текті (і похідні: втекті, протекті) та ін. Але: красти, гризти.

У в а г а: Інфінітив з основою на **г, к, х,** в сполученні з **ти** дає форму: могті, пекті, сікті (а не: мочи, печі, січі, як говорять в деяких місцевостях Галичини та західного Поділля).

2. У минулому часі дієслів наголос переважно зберігається той самий, що й в інфінітиві: ходіти — ходів, ходила, ходило; сидіти — сидів, сиділа, сиділо; кричати — кричав, кричала, кричало; виконувати — виконував, виконувала, виконувало та ін.

3. Дієслова, що в інфінітиві мають наголос на закінченні, зберігають його на закінченні і в минулому часі жін. і середн. родів і в множині: берегти — берегла, берегло, берегли; лягті — лягла, лягло, лягли; текті — текла, текло, текли... В чоловічому роді наголос падає на корінь: напекті — напек, насікті — насік, залагті — заліг, наплесті — наплів та ін.

4. В дієсловах минулого часу з випадним голосним у корені в жіночому і середньому роді і в множині наголос падає на другий від кінця склад: брала, брало, брали; ждала, ждало, ждали; гнала, гнало, гнали; дбала, дбало, дбали; рвала, рвало, рвали; прала, прало, прали; ткала, ткало, ткали та ін.

Наголос падає на кінці слова в таких дієсловах: була, було, були; жила, жило, жили; взяла, взяло, взяли; пила, пило, пили; дала, дало, дали та ін.

§ 18. Наголос у дієвідмінюванні

Переміщення наголосу в дієвідмінюванні не послідовне для всіх дієслів. Цю послідовність можна бачити тільки в певній групі дієслів. Ще в інших групах дієслів наголос або не послідовний, або зовсім не змінюється.

1. Так, маємо досить велику групу дієслів, де наголос в однині падає на закінчення, а в першій і другій особі множини — на останній склад:

веду́ — ведéш...	ведемо́ — веде́те...
беру́ — берéш...	беремо́ — беретé...
кладу́ — кладéш...	кладемо́ — кладетé...
лежу́ — лежи́ш...	лежимо́ — лежитé...
лечу́ — леті́ш...	летимо́ — летитé...
сиджу́ — сиді́ш...	сидимо́ — сидитé...
несу́ — несéш...	несемо́ — несетé...
кричу́ — кричі́ш...	кричимо́ — кричитé...
бережу́ — береже́ш...	бережемо́ — бережете́...

2. В дієсловах другої дієвідміни з наголошеним наростком **ити** в першій особі однини наголос падає на закінчення, а в усіх інших формах однини і множини він дуже часто переміщується на один склад ближче до початку:

варіти — варю́ — ва́риш... ва́римо... ва́рять...
говоріти — говорю́ — го́вориш... го́воримо... го́ворять
годіти — годжу́ — го́диш... го́димо... го́дять
голосіти — голошу́ — голо́сиш... голо́симо... голо́сять
гоніти — гоню́ — го́ниш... го́нимо... го́нять
городіти — городжу́ — горо́диш... горо́димо... горо́дять
губіти — гублю́ — гу́биш... гу́бимо... гу́блять
дивітися — дивлю́ся, діви́шся... дівимо́сь... дівля́ться
любіти — люблю́ — лю́биш... лю́бимо... лю́блять
просіти — прощу́ — про́сиш... про́симо... про́сять
робіти — роблю́ — ро́биш... ро́бимо... ро́блять
садіти — саджу́ — са́диш... са́димо... са́дять
твори́ти — творю́ — тво́риш... тво́римо... тво́рять
учи́ти — учу́ — учи́ш... учи́мо... учи́ть.

3. В дієсловах другої дієвідміни з ненаголошеним наростком **ити** наголос в усіх формах часто лишається незмінний:

винóсити — вино́шу — вино́сиш... вино́симо... вино́сять
дові́рити — дові́рю — дові́риш... дові́римо... дові́рять
за́здрити — за́здрю — за́здриш... за́здriamo... за́здрять
звóзити — звóжу — звóзиш... звóзимо... звóзять
ско́чити — ско́чу — ско́чиш... ско́чимо... ско́чать
спрова́дити — спрово́джу — спрово́диш... спрово́димо і т. д.

4. В групі приросткованих дієслів помітна тенденція (крім першої особи однини) перетягати наголос на приросток:

зайті́ — зайду́ — за́йдеш... за́йдемо... за́йдуть
обте́рти — обітру́ — обі́треш... обі́тремо... обі́труть
підóждати — підóжду́ — підóждеш... підóждемо... підóждуть
розі́рвати — розі́рву́ — розі́рвеш... розі́рвемо... розі́рвуть.

У в а г а: Дієслова першої дієвідміни з наголошеним наростком **ати** (**яти**) в третій особі однини закінчуються на **ає** (**яє**) з тим самим наголосом: вия́снити — вия́сняє, закру́гліати

— закругляє, викривляти — викривляє та ін. Дієслова першої дієвідміни з ненаголошеним наростком **увати** (**ювати**) в третій особі однини закінчуються на **ує** (**ює**) з тим же наголосом: вирішувати — вирішує, очікувати — очікує, нехтувати — нехтує та ін. Отже, не треба зміщувати цих форм і не плутати наголосових норм: рішати — рішає, але: вирішувати — вирішує; чекати — чекає, але: вичікувати — вичікує і т. д. Так само: віддалає (а не: віддальноє), призначає (а не: призначає), викривляє (а не: викривлює), очищає (а не: очіщує) та ін.

§ 19. Наголос у дієприкметниках

1. В дієприкметниках наголос переміщується на попередній склад у порівнянні з дієсловом: писати — писаний, гуляти — гуляний, читати — читаний, орати — ораний, кінчити — кінчений, колоти — колотий, водити — воджений, сидіти — сиджений, смалити — смалений, товкти — товчений та ін. Також у приросткованих дієприкметниках: завести — заведений, задавнити — задавнений, заслужити — заслужений, засмутити — засмучений, зневажати — зневажаний, не зрівняти — незрівняний, не злічити — незлічений, не простіти — непростений, не чувати — нечуваний, підписати — підписаний, принести — принесений...

У в а г а: Коли дієприкметник перетворюється в прикметник, то наголос переміщується на наступний склад: незрівняний — незрівнянний (прикм.), незлічений — незліченний, непростений — непростенний, неказаний — неказаний, нечислений — нечисленний, числений — численний та ін. Також: товчений — товчений, варений — варений, печений — печений, учений — учений та ін.

2. Якщо попереднім складом перед наголосом у дієслові є приросток, то в дієприкметнику наголос переміщується на приросток: забрати — забраний, навчити — навчений, обізнати — обізнаний, обійти — обійдений, нап'яти — нап'ятий, продати — проданий, передати — переданий, додати — доданий, програти — програний, простіти — простений та ін. Але: набуті — набутий, набити — набитий, уміти — умитий та ін.

3. Від дієслів з наростком **увати** з наголосом на середньому складі творяться дієприкметники з наростком **ований** з наголосом на першому складі: дарувати — дарований, завоювати — завойований, загальмувати — загальмований, іменувати — іменований, координувати — координований, коронувати — коронований, резервувати — резервований та ін.

У в а г а: Треба розрізнати дієприкметниковий наросток **ований** з наголосом на першому складі і дієслівний наросток **увати** з наголосом на другому складі, пам'ятаючи, що цей останній (дієслівний) наголос зберігається і в іменниках: готувати — готування, керувати — керування та ін. (Див. §2).

§ 20. Наголос в дієприслівниках

В дієприслівниках теперішнього часу на **чи** наголос не однаковий:

1. Двоскладові дієприслівники мають наголос на кінці слова: б'ючі, ждучі, жнучі, сплячі, шлючі та ін.

2. Трискладові дієприслівники теж мають наголос на кінці слова, якщо вони походять від дієслів з наголошеним закінченням третьої особи множини: пасуть — пасучі, несуть — несучі, трясуть — трясучі, кричать — кричачі, бояться — боячись, живуть — живучі та ін., але: сидять — сидячи, стоять — стоячи, лежать — лежачи та ін.

3. В дієприслівниках наголос може бути і на початку слова, якщо вони походять від дієслів з таким же самим наголосом в третій особі множини: бачать — бачачи, гаснуть — гаснучи, дивляться — дивлячись, ходять — ходячи, кажуть — кажучи, ріжуть — ріжучи та ін.

4. Дієприслівники минулого часу на **ши** мають наголос на тому ж складі, що й у минулому часі дієслів: постояв — постоявши, полéжав — полéжавши та ін.

V. НАГОЛОС У ПРИСЛІВНИКАХ

§ 21. Наголос у простих прислівниках

Типи наголосу в прислівниках залежать від того, як утворився прислівник.

1. В прислівниках, що походять від прикметників без наростків і з наростками **авий, овий, истий, енький, ісінький, учий** тощо, наголос здебільшого буває той самий, що й у прикметниках: кривáвий — кривáво, раптóвий — раптóво, близéнький — близéнько, гарнісінький — гарнісінько, нестерпúчий — нестерпúче, рішúчий — рішúче, тéплий — тéпло, успішний — успішно, мíлий — мíло та ін.

2. В прислівниках, що походять від інших прикметників, надто з наростками **кий, ний**, помітна тенденція переміщення наголосу на початковий склад: боязкíй — бóязко, висóкий — вíсоко, гарячíй — гáряче (і гарячé), гíркíй — гíрко, головнíй — гóловно, голоснíй — гóлосно, глiбóкий — глiбоко, дешéвий — дéшево, дорогíй — дóрого, зелéний — зéлено, хорóший — хóроше, швидкíй — швiдко та ін.

3. В прислівниках, що походять від іменних або дієслівних основ, наголос падає на приросток: обмáль, бéзмáль, бéзцінь óкаряч, бéзліч, нáвхрест, пóспiль, пóбiч, нáдвечiр (і надвечiр), пiдвечiр (і пiдвечiр), пiдтюпцем, сúbiч (лежати), óсторнь, зóпалу, спóхвату та ін.

4. Завжди на корені буває наголос в таких прислівниках прикметникового походження: завбільшки, заввішки, завдóвжки, завшіршки, завглибшки.

5. В інших прислівниках наголос дуже непослідовний: він може бути на початку слова (згáрячу, звíсока, звíльна згóрда, сідьма, змáлку, спéршу, спéреду, зза́ду, ма́буть, сідячки, сто́ячки, до́сі, до́ки, до́ти, до́сить, зóвні, зóвсім та ін.), то в середині слова (відто́ді, відрáзу, докóнче, дово́лі, довко́ла, доп'яна, допéрва, допі́ру, доні́ні, доні́зу, зокре́ма, завча́су, ніза́що, спочáтку, попрóсту, повóлі, поза́ду та ін.), то на кінці слова (нашвидку́, дзю́ркóм, бігóм, гара́зд, дарма́, жартома́, живце́м, поготи́в, досхо́чу (але: донéсхочу), доладу́, догори́, залюбкі́, звідкіля́, звідтіля́, також та ін.

§ 22. Наголос у складених прислівниках

1. Наголос падає на дієслівну частину: доброхíть, самохíть, мимої́здом, самопа́с, живові́дячки, очеві́дячки та ін.

2. Наголос падає на середні склади: босóбіж, долі́лиць, (ляги), обáбіч, лівóруч, правóруч, горі́лиць, натóмість, спрокво́ла, середóдня тощо.

3. В складених прислівниках з частками *де*, *небудь*, *будь*, *аби* наголос падає звичайно на частки: абі́коли, абі́куди, абі́де, абі́як, де́коли, денéбу́дь, колінéбу́дь. (Див. § 8).

VI. ПОДВІЙНИЙ НАГОЛОС

§ 23. Наголос з подвійним значенням

Деякі слова можуть мати два наголоси, що виявляють два різні значення того самого слова. Так, наприклад, слово „прави́ло” з наголосом на першому складі означає те, чим треба керуватися в різних ділянках нашого життя (прави́ло граматичне, прави́ло поведінки, прави́ло віри тощо). Але „праві́ло” з наголосом на середньому складі означає шевський прилад. Так само: при́клад (як зразок) і прикла́д (дерев'яна частина рушниці), по́діл (від: ділити) і поді́л (від: діл, долу), жа́лібний (від: жаль) і жалóбний (від: жалоба), ва́рений (дієприкметник) і варéний (прикметник) та ін.

Зміна значення від наголосу дуже помітна в дієсловах. Наголос не тільки змінює значення виду — доконаного і недоконаного (ві́сипати — висипáти, розки́дати — розкида́ти), але й, що найголовніше, змінює основне значення слова. Напр.: вихо́дити (рух з середини) і виходи́ти (багато ходити), вилі́тати і виліта́ти та ін. Порівн.: „Виганя́ти худобу на пасовисько” — „Ві́ганяють діти за цілий день”. (Див. § 16).

В займенниках: ні́кого — ні́кого, ні́кому — ні́кому, ні́ з кі́м — ні́ з кі́м, ні́ на ко́му — ні́ на ко́му та ін. Порівн.: „Ні́ з кі́м не говори́ти” — „Ні́ з кі́м говори́ти”. (Див. § 8).

§ 24. Два варіанти наголосу

В українській мові трапляються слова з двома варіантами того самого наголосу. Тобто слово може вимовлятися без зміни значення з одним або з другим наголосом. Таких слів небагато. Подамо перелік найбільш уживаних з них в алфавітному порядку: ба́йдуже, безпе́рестанку, бе́нкєт, ви́разно, ви́нчання, да́лебі, до́лішній, за́всіди, з'єдна́ння, ката́лог, ко́мплекс, ко́ристь (звідси: ко́ри́туватися, ко́ри́тування і ко́ри́тува́тися, ко́ри́тува́ння), ко́рчма́, ла́гідний, мо́рк'вя́ний, на́шивка, нещода́вно, пе́рвісний, пере́кладач, по́вагом, по́душка, по́зика, при́ріст, це́мент, че́ргá та ін.

З М І С Т

	Стр.
Передмова	3
Вступні уваги	4
I. НАГОЛОС В ІМЕННИКАХ	
§ 1. Наголос у наростках	5
§ 2. Наголос в іменниках на -ня, -ття	7
§ 3. Наголос у приростках	10
§ 4. Наголос у відмінюванні іменників	11
§ 5. Наголос в іменниках з числівниками	17
§ 6. Наголос у складених іменниках	17
II. НАГОЛОС В ЗАЙМЕННИКАХ	
§ 7. Наголос у двоскладових і трискладових формах займенників.....	17
§ 8. Окремі особливості наголосу в займенниках	18
III. НАГОЛОС У ПРИКМЕТНИКАХ	
§ 9. Наголос у наростках	19
§ 10. Наголос у приростках	20
§ 11. Наголос у закінченнях	20
§ 12. Наголос у коренях	21
§ 13. Наголос у присвійних прикметниках	21
§ 14. Наголос у складених прикметниках	22
IV. НАГОЛОС У ДІСЛОВАХ	
§ 15. Наголос у наростках	22
§ 16. Наголос у приростках	23
§ 17. Наголос у закінченнях	23
§ 18. Наголос у дієвідмінюванні	24
§ 19. Наголос у дієприкметниках	26
§ 20. Наголос у дієприслівниках	27
V. НАГОЛОС У ПРИСЛІВНИКАХ	
§ 21. Наголос у простих прислівниках	27
§ 22. Наголос у складених прислівниках	28
VI. ПОДВІЙНИЙ НАГОЛОС	
§ 23. Наголос з подвійним значенням	28
§ 24. Два варіанти наголосу	28

ІНШІ КНИЖКИ ТОГО Ж АВТОРА:

- Нарис з історії української мови.** — Львів, 1941.
Українська літературна вимова і правопис. — Мюнхен, 1946.
Як правильно будувати фразу? — Мюнхен, 1946.
Граматика української мови. — Мюнхен, 1946.
Граматичні і правописні справи. — Мюнхен, 1946.
„Бути” чи не „бути”. — Мюнхен, 1946.
Чистота і правильність української мови. — Мюнхен, 1947.
Безособові речення на -НО, -ТО. — Авґсбург, 1947.
Мистецтво слова. — Париж-Мюнхен, 1948.
-

Printed in U.S.A.
By "SVOBOBA," 81-83 Grand Street, Jersey City 3, N. J.